

**Aspekty edukacyjne
i wychowawcze
w kształceniu uczniów
z niepełnosprawnością intelektualną
w stopniu umiarkowanym
i znacznym**

Opracowała: Agnieszka Kaszewska

Niepełnosprawność intelektualna
jest skutkiem nieprawidłowej budowy
lub uszkodzenia mózgu w życiu płodowym,
w czasie porodu, krótko po urodzeniu,
bądź następuje w wyniku urazu.

Niepełnosprawność intelektualna to stan, nie choroba,
z której można kogoś wyleczyć.

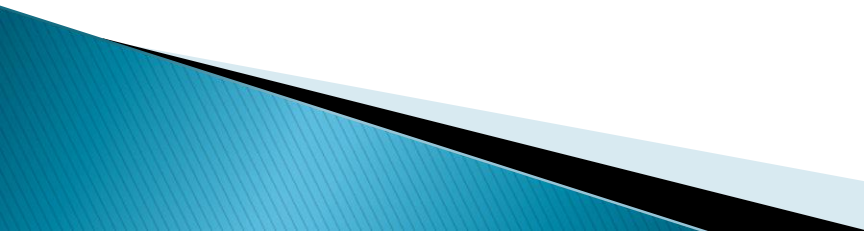
To zaburzenie o charakterze globalnym - oznacza to,
że wszystkie procesy i funkcje rozwijają się wolniej
i nie osiągają pełnej dojrzałości, powoduje to szereg trudności
w uczeniu się i przyswajaniu wiedzy.

Dysfunkcje dotyczą zarówno rozwoju ruchowego,
jak i procesów percepcyjnych.

Widoczne są także trudności
w przechodzeniu z niższego poziomu rozwoju na wyższy.

Zmiany te uwarunkowane są przede wszystkim
nieprawidłowym funkcjonowaniem
struktur anatomicznych mózgu.

Zgodnie ze skalą WHO mamy 4 stopnie niepełnosprawności intelektualnej:

- Lekki stopień - to najliczniejsza grupa (około 75%) wśród ludzi z niepełnosprawnościami, ich IQ w skali Wechslera mieści się w granicach 55-69
 - Umiarkowany stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 12%); IQ 40-54
 - Znaczny stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 8%); IQ 25-39
 - Głęboki stopień niepełnosprawności intelektualnej (około 5%); IQ 0-24
-

Należy pamiętać, że wśród osób z niepełnosprawnością intelektualną możemy spotkać się z osobami (zwłaszcza przy głębszej niepełnosprawności), u których może występować **niepełnosprawność sprzężona**, a więc także dodatkowo autyzm, niedosłuch, niepełnosprawność ruchowa, choroby przewlekłe.

Możliwości nabywania wiedzy przez te osoby są ograniczone.

Nie można ich porównywać do pełnosprawnych rówieśników i oczekiwać tych samych efektów w nabywaniu wiedzy.

Zgodnie z prawem decyzję o wyborze szkoły
podejmują rodzice.

Cele kształcenia

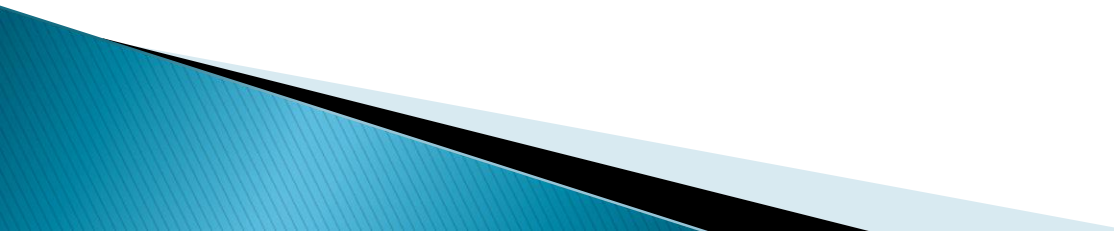
Podstawa obowiązująca od 1 września 2017 roku

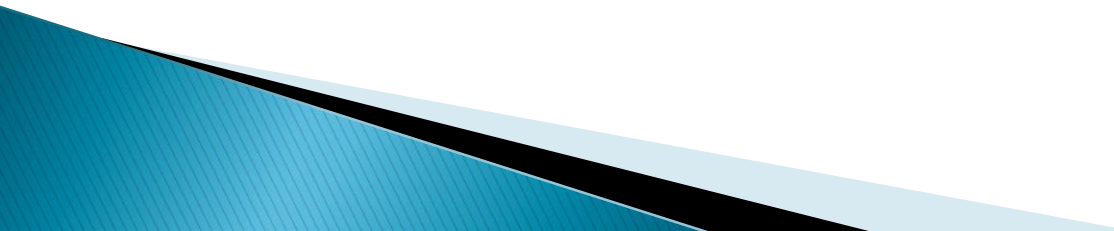
Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest:

budowanie jego tożsamości, rozwijanie autonomii i poczucia godności,
wdrażanie do funkcjonowania społecznego
oraz do rozumienia i przestrzegania norm społecznych.

W szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości,
które pozwolą mu na korzystanie
- na miarę indywidualnych możliwości -
z jego wolności i praw człowieka,
a także pozwolą mu na postrzeganie siebie jako niezależnej osoby.

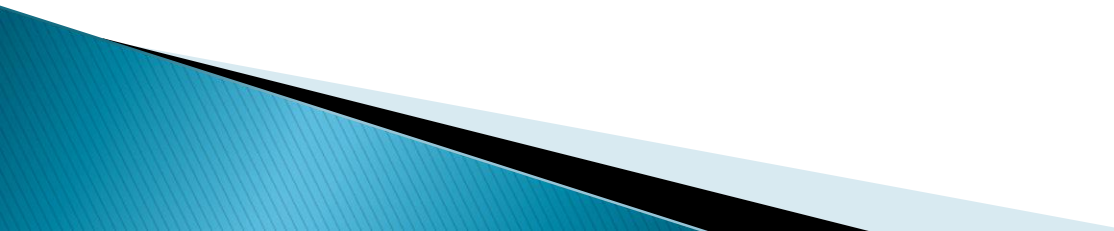
Ważne jest aby uczeń:

- ▶ mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób, werbalnie lub pozawerbalnie z wykorzystaniem znanych sposobów porozumiewania się (także wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC);
 - ▶ zdobył maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
 - ▶ był zaradny w życiu codziennym, adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności oraz miał poczucie godności własnej i decydowania o sobie;
-

- ▶ mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości, znając i przestrzegając ogólnie przyjęte normy współżycia, zachowując prawo do swojej indywidualności;
 - ▶ rozumiał na miarę swoich możliwości otaczające go zjawiska społeczne i przyrodnicze;
 - ▶ mógł nabywać umiejętności i uczyć się czynności, przydatnych w przyszłym dorosłym życiu;
 - ▶ posiadał rzeczywisty obraz samego siebie w oparciu o pozytywne poczucie własnej wartości oraz umiejętność dostrzegania swoich mocnych i słabych stron.
-

Podstawa obowiązująca od 1 września 2017 roku

Zajęcia edukacyjne:

- ▶ Funkcjonowanie osobiste i społeczne
 - ▶ Zajęcia rozwijające komunikowanie się
 - ▶ Zajęcia rozwijające kreatywność
 - ▶ Wychowanie fizyczne
 - ▶ Etyka/Religia
 - ▶ Zajęcia rewalidacyjne
-

Funkcjonowanie osobiste i społeczne -

to zajęcia zapewniające zdobycie wiedzy z różnych obszarów, uczenie różnych praktycznych umiejętności oraz rozwijanie kompetencji społecznych.

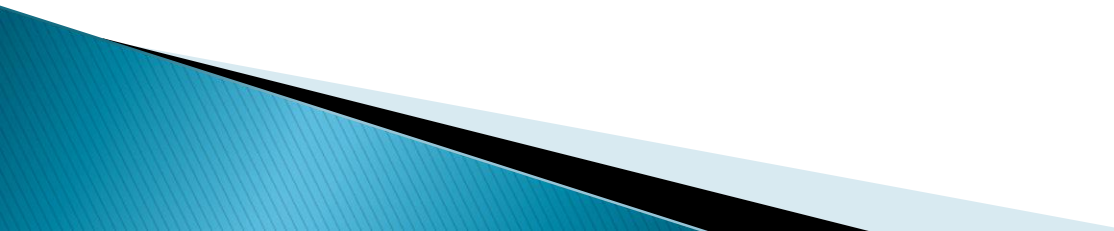
Zajęcia mają na celu wszechstronny rozwój uczniów oraz takie przygotowanie do pełnienia ról społecznych, aby mogli w przyszłości jak najlepiej funkcjonować, i w jak najbardziej możliwy sposób zintegrować się ze środowiskiem.

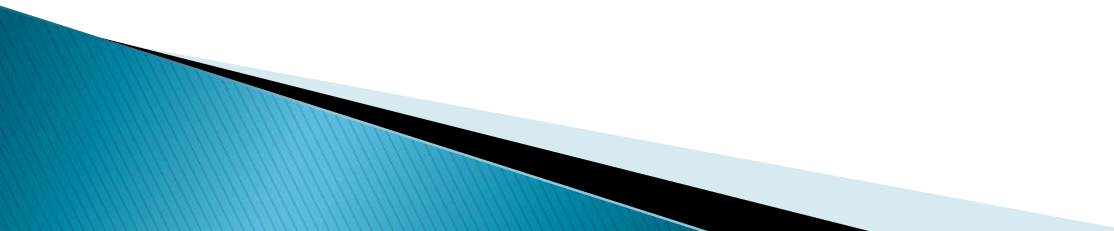
Zajęcia rozwijające komunikowanie się

Zajęcia rozwijające komunikowanie się powinny służyć nabywaniu języka i umiejętności porozumiewania się w bliskim i dalszym środowisku w mowie, w piśmie i w każdy możliwy dla ucznia sposób (także z zastosowaniem wspomagających i alternatywnych metod komunikacji – AAC).

Uczeń powinien mieć możliwość doświadczania procesu komunikowania w różnych zakresach.

Uczniowie powinni nauczyć się:

- uważnego wsłuchiwanie się w wypowiedzi innych osób i patrzenia na mówiących do niego,
 - nawiązywania kontaktu i rozpoczynania dialogu,
 - słuchania i czekania na aktywne włączenie się w rozmowę,
 - wyrażania i przekazywania potrzeb, emocji, opinii, myśli, pragnień i woli,
 - proszenia o pomoc,
 - okazywania wdzięczności,
-

- ▶ stosowania zwrotów grzecznościowych,
 - ▶ zadawania pytań, formułowania adekwatnych odpowiedzi,
 - ▶ przekazywania informacji o faktach i relacjonowania zdarzeń,
 - ▶ autoprezentacji (kim jestem, ile mam lat, jak wyglądam, co lubię, itp.),
 - ▶ przedstawiania się i przedstawiania innych,
 - ▶ dostosowywania tematu rozmowy, do zainteresowań własnych i partnerów,
 - ▶ rozmawiania na różne tematy,
 - ▶ uczenia się podstawowych zasad kultury komunikowania się (mówienia komplementów, zapraszania, zachęcania do kontaktu, przeproszenia, przekonywania itp.).
-

Ważne!

Dla każdego ucznia komunikującego się werbalnie,
ale niezrozumiałego poza kontekstem
oraz dla każdego ucznia niekomunikującego się werbalnie nauczyciele
powinni opracować indywidualny system komunikacji,
w tym zestaw pomocy do komunikowania.

Powinien on być dostępny na wszystkich zajęciach w szkole,
w domu i w środowisku otwartym.

Nauczyciele tworzą indywidualne pomoce z udziałem ucznia, pamiętając
przy tym, że komunikacja jest procesem otwartym i baza pojęciowa ucznia
rozwija się wraz z wiekiem i czasem nauki.

Zestaw pomocy do komunikowania się powinien być zatem rozwojowy
i odpowiadać indywidualnym potrzebom i możliwościom ucznia.

Zajęcia rozwijające kreatywność

W zależności od potrzeb uczniów, jak również od ich specyficznych zachowań i ograniczeń, w ramach przedmiotu mogą być organizowane zajęcia:

malarskie, rysunku, modelowania z elementami rzeźby, kolażu, batików, z technologii informacyjno-komunikacyjnej, rytmiczne, muzyczne, muzyczno-rytmiczne, taneczne, teatralne, florystyki, ruchowe, sportowe, praktyczno-techniczne z użyciem narzędzi i urządzeń, kulinarne, dekoratorsko-porządkowe, obróbki drewna, metalu, tkactwa.

Powyższe propozycje stanowią katalog zajęć do wyboru, zgodnie z zainteresowaniami, mocnymi stronami ucznia i możliwościami szkoły.

To katalog otwarty, można poszerzać dowolnie ofertę tych zajęć w zależności od potrzeb uczniów.

Należy zwłaszcza uwzględniać możliwości ukierunkowania rozwoju ucznia na działania celowe i pożyteczne, przydatne w przyszłości, które mają charakter pracy, pozwalają osiągać uznanie społeczne i poczucie sensu życia.

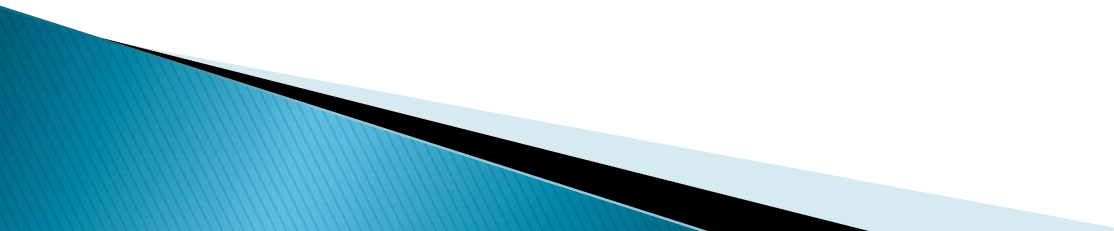
Ze względu na występowanie u uczniów różnych sensoryzmów i ich specyficzne potrzeby, wskazane jest łączenie uczniów z różnych oddziałów - na zajęciach rozwijających kreatywność.

Mamy nauczyć osoby z niepełnosprawnością intelektualną umiejętności spędzania czasu wolnego w przyszłości.

Warunki i sposoby realizacji podstawy

Priorytetem w edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest rozwijanie kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych, które pozwolą na przyszłe w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa.

Treści nauczania

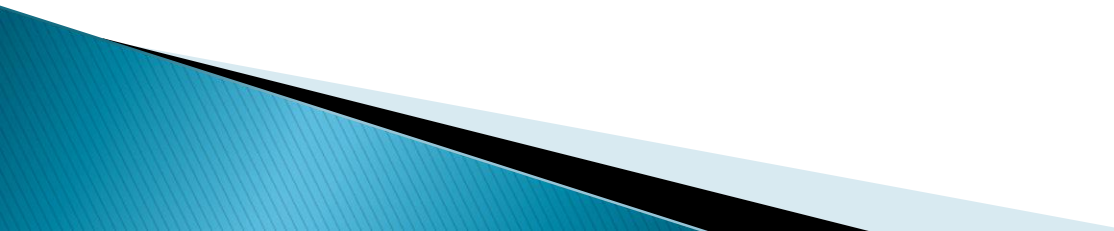
- Zakres treści nauczania i wychowania jest dostosowany do indywidualnych potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych ucznia.
 - Przy realizacji treści nauczania i wychowania należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza baza materialno-dydaktyczna szkoły oraz środowisko społeczno-kulturowe.
-

Wyodrębniono i uszczegółowiono następujące obszary (role i sytuacje społeczne):

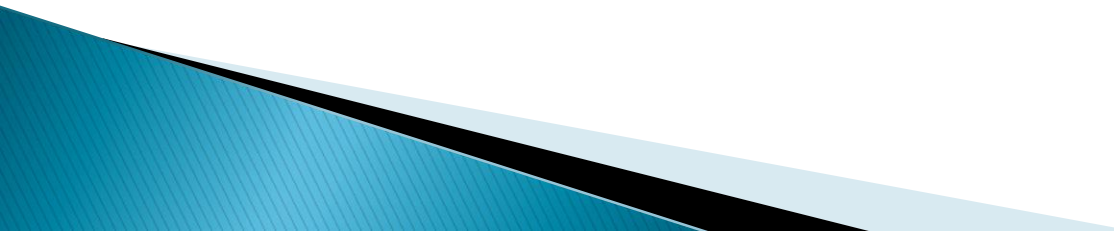
I Ja

- Budowanie własnej tożsamości
- Jedzenie
- Ubieranie się
- Higiena osobista
- Potrzeby fizjologiczne
- Sygnalizowanie samopoczucia

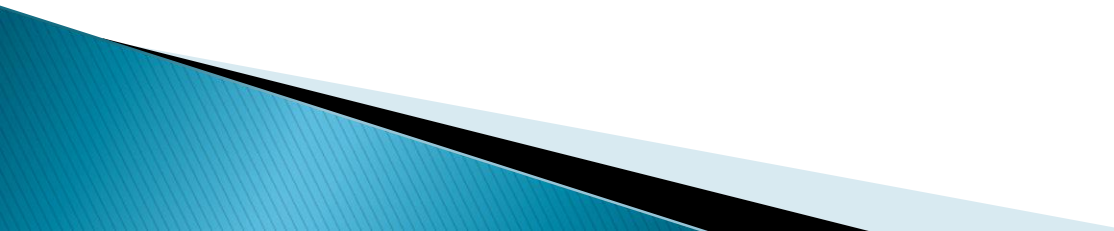
II Ja i otoczenie

- Ja – członek rodziny
 - Moja rodzina
 - Moje miejsce zamieszkania
-

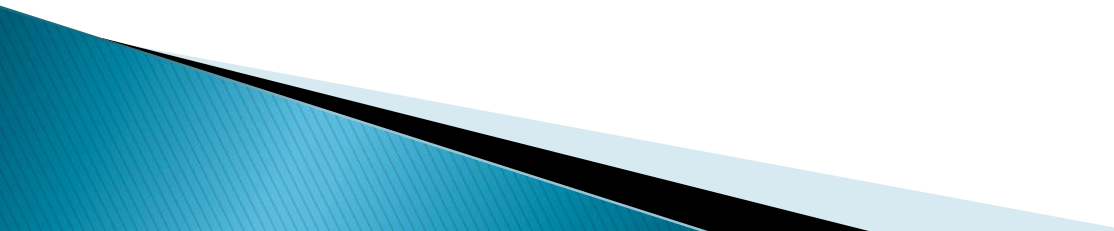
Ja - uczeń

- Moja klasa
 - Moja szkoła
 - Ja w rozmowie
 - Ja - członek społeczności lokalnej
 - Ja - członek społeczeństwa
 - Ja i przyroda
 - Moje zdrowie
 - Ja w chorobie
-

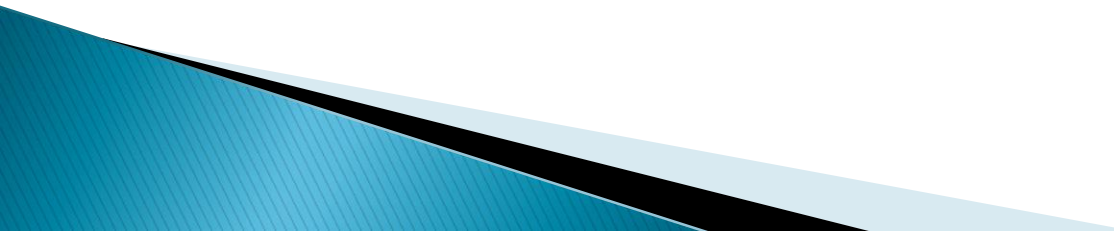
Ja jako konsument

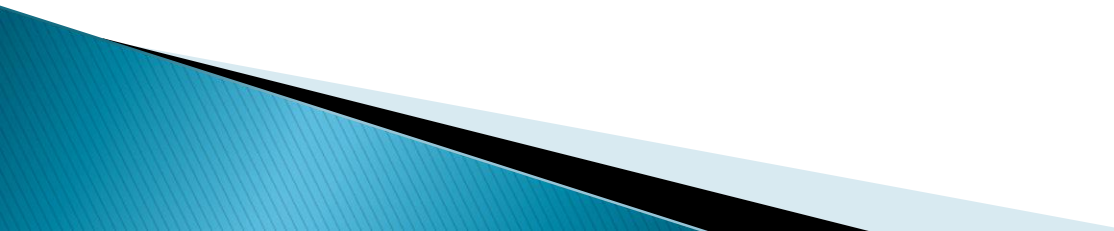
- Ja w świecie techniki
 - Ja w świecie technologii informacyjnej
 - Ja w bezpiecznym świecie
 - Ja w świecie kultury i rozrywki
 - Mój czas wolny
 - Będę dorosły
-

III To co mi pomaga

- Czynniki środowiskowe (leki, rodzina, środowisko znajomych, przyjaciół, pomoce, urządzenia i programy wspomagające funkcjonowanie komunikacji, itp.).
 - Wdrażanie do właściwego korzystania z zaopatrzenia ortopedycznego i oprzyrządowania ułatwiającego funkcjonowanie, aparat słuchowy, kule, balkoniki, wózek inwalidzki, ortezy.
-

Działania nauczycieli i specjalistów wspierające ucznia w zakresie:

- 1) rozwijania komunikacji;
 - 2) rozpoznawania emocji i radzenia sobie z nimi;
 - 3) doskonalenia motoryki małej;
 - 4) doskonalenia motoryki dużej;
 - 5) doskonalenia przetwarzania zmysłowego;
 - 6) rozwijania samodzielności;
 - 7) usprawnianie procesów poznawczych (uwaga, spostrzeganie, pamięć, myślenie);
 - 8) rozbudzanie i podtrzymywanie motywacji do różnych działań;
 - 9) rozwijanie i podtrzymywanie zainteresowań;
 - 10) rozwijanie i doskonalenie technik szkolnych (czytania, pisanie, liczenia).
-

- Nauka czytania i pisania musi być u tych uczniów funkcjonalna.
 - Uczniowie powinni uczyć się czytania w konkretnych sytuacjach życiowych.
-

Głównym kryterium doboru treści nauczania powinny być **potrzeby i możliwości psychofizyczne** ucznia oraz wzmacnianie jego aktywności.

Ważna jest również ich przydatność praktyczna.

Treści nauczania mogą wykraczać poza wymienione obszary, w zależności od potrzeb uczniów. Nauczyciel ma prawo do wyboru, w tym zawężania lub poszerzania treści nauczania korzystnych dla rozwoju ucznia, ze szczególnym uwzględnieniem jego autonomii i godności.

Warunki i sposoby realizacji podstawy

Priorytetem w edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest **rozwijanie kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych**, które pozwolą na przyszłe w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa.

Wskazane jest elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia.

W związku z tym możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych.

Czas zajęć i przerw należy dostosować do możliwości i potrzeb uczniów.

Co należy zrobić, aby edukacja tej grupy uczniów była skuteczna?

Należy wykorzystywać liczne pomoce dydaktyczne takie jak:
realne przedmioty, filmy, fotografie, tablice interaktywne,
komputer i programy edukacyjne, albumy, ilustracje.

Preferować wycieczki dydaktyczne, scenki sytuacyjne
- jako najkorzystniejsze formy zajęć.

Należy stosować wiele powtórzeń,
aby utrwalić zapamiętane informacje.

Konieczne jest prowadzenie stałego nadzoru,
należy zachęcać ich do pracy.

Z chwilą występowania trudności, łatwo rezygnują i mają tendencję
do pozostawiania niedokończonych prac.

Należy upraszczać teksty, wykorzystywane podczas lekcji;
opracowywać teksty w języku łatwym do czytania
z prostymi zdaniami (2,3 wyrazy).

Konieczne jest zapewnienie prawidłowej organizacji miejsca pracy ucznia (usuwać z otoczenia elementy rozpraszające uwagę - hałas, kolorowe, ruchome dekoracje, ostre światło).

Konieczne jest wykorzystywanie podczas lekcji i zajęć, specjalnych metod, technik i form pracy dla osób z niepełnosprawnością intelektualną.

**Należy zapewnić zajęcia rewalidacyjne,
wspierające rozwój ucznia -**

zajęcia terapii mowy, trening społeczny, trening samodzielnego przemieszczania się, muzykoterapia, arteterapia, bajkoterapia, terapia psychoruchowa, integracja sensoryczna, inne w zależności od potrzeb uczniów, kwalifikacji nauczycieli.

**Konieczne jest położenie nacisku na rozwijanie kompetencji społecznych,
tak potrzebnych w ich dorosłym życiu:**

- Podstawowym problemem bardzo wielu uczniów z niepełnosprawnościami jest brak u nich różnorodnych kompetencji, umożliwiających funkcjonowanie społeczne w konkretnych sytuacjach.
- Należy je rozwijać już od najmłodszych lat, a także utrzymywać przez całe życie, podczas pobytu w różnych placówkach i w domu rodzinnym.

Na etapie, gdy dziecko uczęszcza do szkoły, nauczyciele i rodzice rzadko myślą, co będzie się działo z osobą z niepełnosprawnością intelektualną, po jej ukończeniu.

Myślmy o tym jakie będzie ich przyszłe, dorosłe życie!

**Spróbujmy odpowiedzieć sobie na pytanie:
Co jest ważniejsze w edukacji uczniów
z niepełnosprawnościami?**

Wiedza teoretyczna często przekraczająca ich możliwości psychofizyczne
czy kształcenie umiejętności społecznych, koniecznych do praktycznego
wykorzystania treści poznawczych.

Bibliografia:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej

Tomkiewicz - Bętkowska A., Krztoń A., *ABC pedagoga specjalnego*, Impuls, Kraków 2011